

ՀԱՅԵՐԸ ԴՐՄՈՒՄ

ՍՈՒՍԱՆՆԱ ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆԻ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀԸ

Մտորդի համար, երբեմն հայրենիքից հեռանալը դառնում է ակամա քայլ, քանի որ երբեմն ինքնուրույն թոռները գտնվում են դրսում: Ինչ էլ սա նշանակում: Մա Պարույր Սևակի խոսքերով ասած «պարտականության ու սիրո միջև» է կանգնում մարդը:

Այդ էր պատճառը, որ շատ տարիներ առաջ Դոնի Ռոստով գավառներին այցի եկած բանաստեղծուհի Սուսաննա Հովհաննիսյանը եկավ շատերի պես անդամագրվեց Դոնի հայ համայնքին, դարձավ ակտիվիստներից մեկը և շարունակեց ստեղծագործել ու տպագրվել: Հայրենիքի, պանդխտության, Կարոտի թեմաները դարձան ավելի ապրված:

Այսօր համայնքի և իր ընթերցողի սիրելի բանաստեղծուհին 8 գրքի հեղինակ է, ՀԳՄ անդամ, Հայրենիքի ցավով ապրող ու պայքարող աննկուն մարտիկ:

Կերթերս լույս տեսավ բանասիրական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր Մարտին Գրիպյանի հեղինակած «Սուսաննա Հովհաննիսյանի բանաստեղծական աշխարհը» գիրքը: Այն Սուսաննա Հովհաննիսյանի ստեղծագործությունը համակարգված ներկայացնելու առաջին փորձն է: Ժամանակակից պոեզիայի ընդհանուր համակարգում ներկայացվում են բանաստեղծի աշխարհը, պոեզիայի յուրահատկությունները:

Շարժվաբարում ենք սիրելի բանաստեղծուհուն և ներկայացնում գրքից մի հատված:

Սուսաննա Հովհաննիսյանին ճանաչում եմ ուսանողական տարիներից. Խ. Արուսյանի անվան Հայկական պետական մանկավարժական ինստիտուտի առաջին կուրսի ուսանողներ էինք:

Գեղեցիկ, խոհուն, տոհմիկ հայուհու կրակոտ այքերով, ռոմանտիկ խառնվածքով աղջնակ էր Սուսաննան: 1965 թվականին էր: Ազգային աննախադեպ զարթոնքն ուղեկցվում էր նաև պոեզիայի գարթոնքով. Հ. Շիրազի, Պ. Սևակի, Հ. Սահյանի, Ս. Կապուտիկյանի, Վ. Դավթյանի, Գ. Էմինի բանաստեղծությունների նոր ժողովածուներն անհնարին էր ձեռք բերել. մամուլում տպագրվող նրանց յուրաքանչյուր պոեմ, բանաստեղծություն, հոդված ձեռքից ձեռք էր անցնում, դառնում քննարկումների,

բանավեճերի առարկա: Երևանն ապրում էր պոեզիայով: Ավ. Իսահակյանի արձանի մերձակայքում, օպերայի հրապարակում կազմակերպվում էին գրական ցերեկույթներ: Իրենց բանաստեղծություններն էին կարդում Հովհ. Գրիգորյանը, Հ. Էդոյանը, Ա. Հարությունյանը, Ս. Չիլոյանը, Արմ. Մարտիրոսյանը, Հ. Մարուխանը, Ա. Պարսամյանը և ուրիշներ:

«Առագաստ», «Միջանցահովիտ» սրճարանները դարձել էին երիտասարդ բանաստեղծների, նկարիչների, արվեստի այլ բնագավառների ներկայացուցիչների հավաքատեղիներ: Քննարկվում էին ամենատարբեր հարցեր, առաջադրվում էին պոեզիայի, արվեստի, մշակույթի առաջընթացի նոր ծրագրեր, հանգանակներ:

Գրական կյանքը եռում էր նաև մանկավարժականում հաճախակի հանդիպումներ անվանի գրողների, նկարիչների, ինստիտուտի շրջանավարտ բանաստեղծների, լրագրողների հետ: Ավելի հաճախ ուսանողների հետ հանդիպում էին ինստիտուտի շրջանավարտ գրողները. Հրանտ Մաթևոսյանը, Ռազմիկ Դավթյանը, Սուրեն Մուրադյանը, Արամայիս Մահակյանը:

Հիշում եմ Պարույր Սևակի հետ հանդիպումը, որը վարում էր ֆակուլտետի դեկան, երջանակահիշատակ Պարույր Մահակյանը: Մեծ բանաստեղծին սրտառու էլույթով ողջունեց նաև Սուսաննան: Հանդիպման ավարտից հետո Պարույր Սևակի իր մտա հրավիրեց Սուսաննային, ինչ-որ բան շնորհակց: Հանդիպումից հետո հարց-

- Ի՞նչ ասաց Պարույր Սևակը:
— Ասաց, — Բանաստեղծություններ գրո՞ւմ ես:
— Դու ի՞նչ ասացիր:
— Շփոթվեցի, հուզմունքից ոչինչ չկարողացա ասել...

Անցան տարիներ: Համակուրսեցիներից յուրաքանչյուրը գնաց իր ճանապարհով հայ գրականության խորհուրդն ու կենարար լիցքերը, հայոց լեզվի գրնգուն դրանջները, համա՛ն ու հոտը փոխանցելու Հայաստանի տարբեր շրջանների, Արցախի, Չավախքի, Սփյուռքի դպրոցների ու կրթօջախների աշակերտներին: Տարիներ անց Սուսաննայի հետ առաջին հանդիպումը եղավ «հեռակա» կարգով. կուրսի ոչ մի-

այն գեղեցկուհիներից, այլ իսկապես գերագանցիկներից Հրանուշն ինձ նվիրեց Սուսաննայի բանաստեղծությունների փոքրիկ ժողովածուն «Երգը, որ քեզ էր նման» հետաքրքիր խորագրով և ավելի հետաքրքիր բանաստեղծական շարքով «Ես խաչքար արարեցի», «Մերս նման էր սիրո», «Աստված կների, ես ինձ չեմ ների», «Քո սառեց սպարանքում», «Մի սիրտը հերիք չէ»: Կարդացի, վերընթերցեցի...

Աստված իմ, տարիների ընթացքում ինչ-քան է փոխվել Սուսաննան ուսանողական տարիների կրակոտ, ռոմանտիկ, մի քիչ թախծոտ այքերով, միշտ հպարտ, միշտ լավ տեսնող Սուսաննան: Ինչքան է հասունացել, ինչպես յուրաքանչյուր տոհմիկ հայուհի, մայր, քույր անցել է կյանքի դժվարին ճանապարհներով, բայց չի կորցրել հայի տեսակին յուրահատուկ լավատեսությունն ու հավատը, ցույց է տվել, որ բանաստեղծությունը սիրուց ու ցավից է ծնվում, հակառակ դեպքում այն ոչ թե սրտից բխած խոստովանություն կլինի, այլ, ինչպես կասեր Համո Սահյանը, «հանգավոր ձայն»:

Անսահման սիրով ու ցավով են լցված Սուսաննայի բանաստեղծությունները, բազմաթիվ անպատասխան «ինչու»-ներով. սեր առ մարդը, հայրենիքը եռատված, շնչառությունը խախտված, բայց ոչ շնչասպառ, ողնաշարը ծոված, բայց ոչ ծնկաչոք, իրենց կյանքը գոհաստեղանին դրած ու անմահացած գավակների հիշատակն իր մեջ պահած ու վիհագներին, դավիթներին, միտքերին, տիգրանների, արտաշեսների, նրանց փոխարինող քաջորդիների ծնունդով իր երթը շարունակող փոքրաբանակ, բայց ոչ փոքր հայրենիքը:

Անափ ու անհորիզոն է նաև բանաստեղծի ցավը, ցավ առ այն, թե ինչպե՛ս էր դա, որ դասեր չքաղեցինք մեր պատմությունից, չմիաբանվեցինք ու չկարողացայք փակել գաղթի ճանապարհները, ինչպե՛ս էր մեզ սրտակեց «որտեղ հաց, այնտեղ կյանք» մանկուրտի մտածելակերպը, ինչու մարդիկ օտարացան միմյանցից ու լցվեցին անտարբերությամբ միմյանց նկատմամբ:

Սուսաննան իրեն է համարում մեր երկրի ցավերն ու նաև իրեն է մեղավոր գգում, որ կան որդեկորույս մայրեր, իրենց հայրերին պապի, տատի, մոր պատմածներով, պատից կախված սներիզ նկարներով միայն ճանաչող գավակներ, որոնք արդեն տարիքով մեծ են իրենց հայրերից: Նաև իրեն է մեղավոր գգում այս ամենի համար և ի յուր աշխարհի բարձրաձայնում է «Աստված կների, ես ինձ չեմ ների»:

Մենք դիմացել ենք դարավոր մարտահրավերներին, որովհետև չենք կորցրել մեր հավատը: Այս հավատով են նաև լցված Սուսաննայի բանաստեղծությունները: Այս հավատն է ինչ-որ չափով մեղմում ցավն ու համասփյուռ դարձնում սերը: Այս հավատն ավելի է ամրապնդվում, երբ բանաստեղծը հայացքը շրջում է դեպի մեր պատմական անցյալը. ուրիշ ուր մի ժողովուրդ կղիմյանար այսքան արհավիրքների, որից ուր մի ժողովուրդ ունի Հայկ ու Դավիթ, Մաշտոց ու Նարեկացի, որ եռաթև նետով խոցել են թշնամուն, մերկացրել Թուր Կեծակին, դալար պահել մեր Կենթա ծառն ու փոթորիկների միջով անխաթար տարել մեր անառագաստ նավը: Եվ ամենակարևորը Սուսաննան բաց է նախ ինքն իր, ապա աշխարհի առջև, անկեղծ է ու ազնիվ, կարողանում է հայացքը շրջել դեպի իր ներաշխարհի խորքերը, լսել իր հոգու ելևէջները, որոնք դուրս են ժայթքում մերթ որպես սիրտ ու կարոտի դողունջներ, մերթ էլ որպես հառաչանք ու ճիչ:

Այս տպավորություններն իմ ձևավորվեցին, երբ ծանոթացա Սուսաննայի «Գաղտնիք էլ է... կին», «Գիրկայա», «Հարբած, հափրած, գինեխար», «Ութերորդ գույն», «Ես եմ», «Ասեղնաշոր» և ուրիշներն հրատարակված «ՄՅՄ ԴՅՅ» ժողովածուներին, որոնք թեմատիկ ու գաղա-

Սուսաննա Հովհաննիսյանն ունի սիրելի զբաղմունք՝ ձևավորել տվորական շքեր կաշվով ու վարդի թերթիկներով: Ունեցել է ցուցահանդեսներ հայրենիքում և հայրենիքից դուրս:

փարագիտական առումներով շարունակվում ու լրացնում են միմյանց ու ամբողջացնում բանաստեղծի և նրա սերնդի կենսապատմը:

Մարտին ԳՐԻՍՅԱՆ Բանասիրական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր

Սուսաննա Հովհաննիսյանը և Սոնա Կարապետյանը

ՍՈՒՍՅԻՆ

Քեզ հետ ու առանց քեզ...

«Դու եկար, ձեռք վերջացավ ինձ համար», — ասացիր, Այս ձյունոտ ու ձերմակ երկրի մեջ Կառվորուն, ջերմ սրտով Ապրում ես հայերեն Շնչում ես հայերեն, Քո շուրջը հայեր են մտքիդ մեջ, Դու հողոտ, արևոտ, Արփայոտ Սոնա:

ԿՅՈՒՆ

Երջանկությունն ապրելն է: Մնացածը ապուր է: Քարի սարսափ Քարափի ծայրին միայնակ ծառ է: Աչքն անտառին: Մենակ ապրելը քարափաբառ է՝ անձայն:

ԴԻՍԿ

Մի կողմը՝ ձերմակ, Մի կողմը՝ սև: Աչքերի լույսը խաբուսիկ թեթև, Ոչ խելոք, ոչ խն... կյանքի բանաձև: Ուզում ես բռնել լույսը կա... չկա: Մի լայրծուն պեճ շարունակ է քեզ, Կա — չկա — մի լայրծուն պեճ: Լուռ — լուսնահաչ է Ոնց որ երեկ. Օր առաջ էր. Ոչ ձախը ձախ, Ոչ աջն աջ էր Հուղայի պաչ — ընդ — առաջ էր: 3.03.2019 թ.

ԹՈՒՂԹ ԱՈ...

Անձեռոցիկի նման ձմրած թուղթը ձեռքիս մեջ ծալված շարժեցի: Թուղթ է, էլի, — մտածեցի: «Բա որ ընկնի մեկի ոտքի տակ կ, կրկնի հանկարծ»: Մոտեցա հայելուն մոռացած անվայել արարքս: Հայելին մատնեց կորստիս տեղը. Ճակատս դատարկ ու անկնճիռ էր:

Ճակատագիրս էի շարժել. Աստծո վճիռն էր: Ունայնություն էր դեմքիս սպրդել — անձն կնճիռներ:

ԴՈՒՍՆ ԵՐԱԳ ՏԵՍԱ

Գնում էի Չարենցի տունը չեղած, գնում էի Կարս... Գնում էի ճշմարտությունը ճանաչել, Չսպում էի չհառաչել: Գնում էի դեպ սպանդանոց տանող խիճերով, Ու ոտքերիս տակ համր ճիչերով դուշման բժերի բուրբ հայացքները: Լուռ հեռացումի սարսուռ էր շուրջս Ու թունքիս կամաց խփում էր մուրճը... Խաչ էր երևում մոտակա հեռվից Ու օտար դառավ Աստվածաճշունչը: 12.03.2019 թ.

Սուսաննա ՀՈՎՀԱՆՆԻՍՅԱՆ